

Aan lager wal geraakt

Derkje Bol, de geschiedenis van een (on)gewone Lochemse vrouw

Eddy ter Braak

In het Regionaal Archief Zutphen zijn twee Registers van processen-verbaal wegens openbare dronkenschap in Lochem voorhanden. Ze omvatten de periode 1886-1907. Tussen de vele mannennamen is in deze registers soms ook de naam van een vrouw te lezen. Eén daarvan valt op, omdat ze een paar keer genoemd wordt. Het is die van Derkje Bol. Haar naam komt ook een aantal keren in de Brievenboeken van de burgemeester als hulpofficier van justitie voor, waar, wat Derkje betreft, naast openbare dronkenschap ook sprake is van diefstal en hoererij. Bovendien blijkt uit deze brievenboeken, dat ze op een trieste wijze aan haar eind is gekomen. Wie was deze Derkje Bol en waardoor was ze zo ‘aan lager wal’ geraakt?

Derkje Bol (1844-1888)

Derkje werd op 18 oktober 1844 in de Achterstraat in Lochem geboren als op één na jongste dochter van Derk Bol en Petronella (Naatje) Wolff. Het echtpaar was in 1831 in Lochem getrouwd. Er- gens tussen 1850 en 1860 verhuisde het gezin naar Blauwe Torenstraat nummer 9. Ze kregen acht kinderen, van wie er drie heel jong overleden. De vijf die overbleven waren: Hendrikus, Harmine, Harmen, Derkje en Aaltje.

Vader Bol was dagloner van beroep, zoals veel mannen in zijn tijd. De klasse van de arbeiders was des-

tijds in drie groepen te verdelen. De goedbetaalde, geschoolde vaklui, de meesterknechten, stonden aan de top. Als ze veel geluk hadden en zuinig leefden, kwam voor hen de status van burger dichterbij. Als ze een eigen zaakje konden beginnen, realiseerden ze misschien de overstap naar de tweede klasse. De grote massa vormden de arbeiders die geen specifieke vakkennis hadden, die werk deden dat in een paar dagen geleerd kon worden, maar die wel voor langere tijd min of meer ‘vast’ werk hadden. De onderste laag van de werkende stand bestond uit arbeiders, die niet lang bij een baas konden blijven; ze waren dagloner (ook wel los werkman genoemd).

Derk Bol was geen dagloner, omdat hij geen vaste baan wilde. Hij had geen andere keus. Voor een baas was het voor veel werkzaamheden gemakkelijker een los arbeider in te huren. Als het werk klaar was, liet hij hem weer gaan. De dagloner werd per dag of dagdeel betaald. Hij kon op elk moment zonder opgaaf van redenen weggestuurd worden. Het was voor de dagloner altijd maar weer de vraag, of er werk voor hem was. Dat gold ook voor veel vrouwen uit deze bevolkingsgroep. Zij moesten wel als dagloonster werken, omdat er anders niet voldoende geld binnen kwam voor het gezin om het hoofd boven water te houden. Vooral in de winter heerste er veel werkeloosheid. En geen werk betekende in die tijd geen inkomsten. Sociale verzekeringen waren er namelijk nog niet. Daar kwam nog bij, dat de arbeiders lange dagen moesten maken, elf uur per dag was heel gewoon. En dat tegen een heel geringe beloning. Een overzichtlijstje uit 1886, dat te vinden is in het archief van de gemeente Lochem, laat ons zien welke bedrijven Lochem toen kende, hoeveel personeel er werkte en hoe lang men er per dag werkte. Bijvoorbeeld bij E. Hoefling werkten toen 15 personen, onder wie 6 kinderen vanaf 12 jaar. Ze werkten er 11 á 12 uur per dag met 1 ½ uur rusttijd. Bij de gebroeders Naeff werkten 20 personen gedurende 12 uur per dag. Omdat de lonen zo laag waren, kon men ook niet voor slechte tijden een spaarpotje aanleggen. Als een kostwinner ziek werd, volgde aan het eind van de week ontslag en stopten de inkomsten. Als hij dan ook nog overleed, waren de weduwe en haar gezin aangewezen op de minimale inkomsten die straatventen of huishoudelijk werk als schoonmaken en wassen konden opleveren. Gewoonlijk kwamen deze gezinnen vroeg of laat bij de bedeling door de diaconie (kerk) en de provisorie (gemeente) terecht.

De onderkomens van de daglonergezinnen waren meestal ook niet zo best. Het waren veelal kleine, vochtige huisjes. Vaak bestonden ze uit niet meer dan twee kamertjes, met in de gevel een voordeur en een raam en in het achterhuis een kleine deel met een stal voor de geit of het varken. Slapen deed men in ingebouwde bedsteden. Het 'huusken' (de w.c.) bevond zich in de regel buitenshuis op het erf.

De voeding van een groot deel van de arbeiders bestond uit weinig anders dan roggebrood en aardappels. De armsten moesten het doen met meelpap van slechte kwaliteit. Zij die het beter hadden, gebruikten ook grutterwaren als rijst, gort, erwten en bonen.

Er is becijferd, dat een arbeidersgezin rond 1850 ongeveer 60% van het inkomen aan voeding besteedde. Daarbij bleef verborgen, dat veel huishoudens een kostenpost hadden, die maakte dat er voor roggebrood, aardappels en gort nog minder overbleef en de honger groter werd. Oorzaak hiervan was het enige versterkende dat de arbeider zich veroorloofde: de jenever, het slokje energie dat het schamele lijf verkwikte en verwarmde en de dagelijkse ellende tijdelijk deed vergeten.

De jenever sloeg bij veel arbeidersgezinnen een behoorlijk gat in het weekloon. Een liter jenever kostte in 1860 ongeveer één gulden. Van dat bedrag kon een gezin van vijf personen anderhalve dag eten.

Het waren de zware werkomstandigheden, het lage loon, de slechte woonomstandigheden, de slechte voeding, de slechte gezondheidstoestand, de onzekerheid over het behoud van werk en de grote kindersterfte, die de mensen er vaak toe brachten hun moeizame leven tijdelijk in een drankroes te doen vergeten. Het gevolg was, dat het drankgebruik onder de arbeiders groot was.

De leefwereld aan de onderkant van de maatschappij in die tijd is er één, waar wij ons nauwelijks een beeld van kunnen vormen. Maar het is de wereld, waarin Derkje moet hebben geleefd.

Kadastrale kaart 1860 met deel Blauwe Torenstraat, met nr. 582, de woning van de fam. Bol (zie pijl)

De familie Dirk Bol blijkt in de loop der jaren inderdaad in een neerwaartse spiraal te zijn geraakt en uiteindelijk bij de bedeling terecht te zijn gekomen. Het gezin heeft weliswaar geen financiële ondersteuning van de bedeling gehad. Maar in het archief van de Nederlandse Hervormde Gemeente Lochem staat wel te lezen, dat het gezin tussen 1835 en 1859 elk half jaar door de provisorie van kleding was voorzien. Ook zorgde de bedeling er voor, dat ze goed schoeisel hadden. In 1851 bijvoorbeeld werden aan Dirk Bol en zijn gezin 16 paar klompen uitgereikt, waarvan 4 paar voor Dirk en 5 paar voor zoon Harmen. De financiële situatie in het gezin moet dus slecht zijn geweest. Zij behoorden daarmee tot één van de 30 á 40 gezinnen in Lochem, die door de armenzorg ondersteund werden.

De Lochemse armenzorg werd, in ieder geval op papier, gezamenlijk door de diaconie en de provisorie gedaan. Ze hadden één boekhouding. Wel werd in die boekhouding duidelijk aangegeven, wie hulp kreeg van de kerk en wie van de gemeente.

De financiële achteruitgang van de familie blijkt ook uit hun woon-situatie. Toen het echtpaar Bol in 1831 de woning in de Blauwe Torenstraat betrok, was het nog een redelijk grote woning, groot 80

ca, waarvoor f 21,- belasting per jaar moest worden betaald. Maar in 1866 werd het huis in tweeën gedeeld (waarschijnlijk uit financiële nood daartoe gedwongen). De familie Bol ging het linker deel (nr. 582) bewonen. Het rechter deel werd verkocht.

Maar daarmee waren ze er nog niet. In 1871 blijkt hun huisje, waarschijnlijk weer door de nood gedwongen, te zijn opgekocht door de provisorie van Lochem.

Een jaar later overleed Dirk Bol. Moeder Bol is nog wel enige tijd in het verkochte huisje aan de Blauwe Torenstraat blijven wonen. In de periode 1880-1890 verhuisde ze echter, eerst naar de Polsbroek en vandaar naar de Vildersteeg (Walsteeg). Hier overleed ze in 1891 (81 jaar oud).

Bij Derkje thuis werd, zo is wel gebleken, regelmatig en soms zelfs overvloedig gebruik gemaakt van alcohol. Weliswaar komen de namen van haar vader, haar beide broers en haar zuster Harmine niet in boven genoemde registers en brievenboeken voor. Maar wel die van haar moeder en haar jongste zuster Aaltje. Beide vrouwen kregen, net als tegen Derkje, een paar keer een proces-verbaal wegens openbare dronkenschap.

Een triest, maar ook wel enigszins komisch voorbeeld ter illustratie:

“Proces-verbaal.

Den 2 July 1882 bevond ik mij, Soomers, 's avonds 10 uur in de Polsbroek en zag Petronella Wolf, oud 72 jaren, wed. Dirk Bol, die aldaar op de openbare weg in een staat van openbare dronkenschap verkeerde, zoo, dat ik genoodzaakt was haar op een kruiwagen naar huis te brengen.

En heb ik hiervan opgemaakt,

Lochem 3 Juli 1882

get. Soomers.”

Bij het doorzien van de registers viel het op, dat Derkje tijdens haar leven nogal vaak was verhuisd. Zeker vijftien keer veranderde ze van adres, binnen en buiten Lochem. Voor een groot deel zal dat te maken hebben gehad met het feit, dat ze zich als dienstbode of werkster verhuurde. Zo kwam ze in 1864 van Deventer naar Lochem terug. Het jaar daarop vertrok ze naar Laren. Van daaruit ging ze naar Deventer. In 1867 verhuisde ze naar Zutphen (binnen de gemeente Zutphen verhuisde ze ook nog eens drie keer), om vandaar in 1870 weer naar Deventer te gaan. Tussendoor liet ze zich echter steeds weer in Lochem bij haar ouders inschrijven.

Daarbij kwam, dat ze twee keer trouwde en na het overlijden van haar echtgenoot steeds weer bij haar ouders / moeder ging wonen.

In 1864 kreeg Derkje haar eerste kind. Het werd echter maar 2 maanden oud. Op de geboorteakte staat geen vader vermeld. In plaats van de vader of haar vader was het stadsvroedvrouw Alberdina Poesse, die het kind aan kwam geven bij de Burgerlijke Stand.

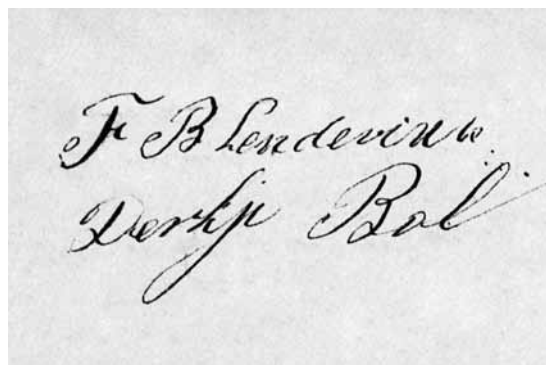
Derkjes eerste huwelijk.

Vier jaar later, in 1868, trouwde ze met Frans Bernard Lenderink. Hij was net als haar vader dagloner. Derkje was toen 23 jaar en Frans Bernard 47. Hij was weduwnaar en had zes kinderen uit zijn eerste huwelijk. Zijn vrouw was in 1867 op 46-jarige leeftijd overleden.

Toen ze bij Frans Bernard introk, waren er nog drie van de zes kinderen uit zijn vorige huwelijk in huis.

Bij het bekijken van hun huwelijksakte bleek, dat Derkje wel had leren schrijven. Zowel Derkje als Frans Bernard had de huwelijksakte ondertekend.

Waarschijnlijk speelde het drankprobleem ook in huize Lenderink een rol. Frans Bernard is weliswaar nooit veroordeeld voor openbare dronkenschap, maar dat zegt niet zo veel over zijn drankgebruik. Zijn naam staat wel in het Register van vonnissen en veroordelingen. In 1876 werd hij door de rechtbank te Zutphen tot zes weken gevangenis veroordeeld wegens medeplichtigheid aan diefstal.

A photograph of a handwritten signature in cursive script. The signature is written on a light-colored, slightly textured paper. It consists of two lines of text. The first line reads 'F B Lenderink' and the second line reads 'Derkje Bol'. The ink is dark and the handwriting is fluid and characteristic of the 19th century.

Derkje en Frans Bernard kregen samen drie kinderen, van wie alleen Derk, geboren in 1874, in leven bleef. Derk was de enige van de vier kinderen van Derkje, die het tot volwassenheid heeft gebracht. Zij was echter niet degene, die hem gedurende zijn opgroeien tot steun en toeverlaat kon zijn (zie voor verduidelijking hiervoor onder bij ‘Derkjes tweede huwelijk’).

In 1875 trouwde een zoon van Frans Bernard, Jan Hendrik, met Derkjes zuster Aaltje. Deze beide echtelieden komen ook vele malen in de eerder genoemde registers voor vanwege openbare dronkenschap. In het Klompenregister van de Nederlands Hervormde Gemeente Lochem staat bij het jaar 1851 achter de naam van Aaltje "*(getroubleerd) 3 ½ jaar*". Dat duidt mogelijk op een beperkte geestelijke ontwikkeling bij Aaltje.

Toen Frans Bernard op 1879 op 58-jarige leeftijd overleed, trok Derkje met haar 4 jaar oude zoontje Derk weer bij haar moeder in. Haar vader was ondertussen in 1872 overleden.

Derkjes tweede huwelijk.

In 1881, twee jaar na Frans Bernards overlijden, trouwde Derkje opnieuw. Nu op 36-jarige leeftijd met de 42-jarige Jan Groenouwe, ook dagloner van beroep. Het jaar daarvoor was zijn vrouw op 36-jarige leeftijd overleden. Hij bleef achter met 4 kinderen in de leeftijd van vier tot veertien jaar. Mogelijk zocht hij een vervangende moeder voor zijn kinderen. Met Derkje was dat echter geen succes, want de jongste drie zijn in 1885 naar een ander adres vertrokken. Alleen de oudste bleef thuis.

Derk Lenderink, Derkjes zoontje uit haar huwelijk met Frans Bernard Lenderink, was blijkbaar niet met zijn moeder meegegaan naar het huis van Jan Groenouwe. Hij bleef tenminste ingeschreven op het adres van zijn oma Petronella (Naatje) Bol. In 1884 vertrok hij, 10 jaar oud, naar Gorssel. In 1904 trouwde hij in Zutphen.

Het huwelijk van Jan en Derkje heeft niet lang stand gehouden. Al jaren voor Jan overleed (in 1887 op 48-jarige leeftijd), was ze al weer bij hem weg. Ze stond echter wel tot zijn overlijden bij hem ingeschreven in het bevolkingsregister. Dat blijkt wel uit een proces-verbaal in het Register van verzonden processen-verbaal:

"No: 18/446

21 April 1883.

Ik heb de eer UEdel. hierbij te geleiden een proces verbaal opgemaakt door de brig. tit. rijksveldw. Soomers C: Dirkje Bol huisvrouw van J. Groenouwe wonende alhier wegens diefstal. D. Bol staat als zeer slecht bij mij bekend; zij woont niet zamen met hare echtgenoot en ik veronderstel dat A. Straks bij haar is ingegaan om te zuipen en overspel te bedrijven.

*De Burgemeester van Lochem:
T. Haitsma Mulier."*

Ook uit een proces-verbaal uit 1885, waarin staat: "*Dirkje Bol, oud 38 j., verlaten huisvrouw van Jan Groenouwe,*"

Na Jans overlijden liet Derkje zich weer officieel inschrijven bij haar moeder (in de Vildersteeg).

Derkjes gedrag en drankprobleem.

Het gedrag en het drankprobleem van Derkje moeten er in de loop der jaren niet beter op zijn geworden. In februari 1882 meldde de Lochemse burgemeester aan de ambtenaar bij het Openbaar Ministerie bij het Kantongerecht te Zutphen, dat proces-verbaal was opgemaakt door rijksveldwachter Soomers tegen Derkje Bol wegens openbare dronkenschap. Soomers had haar, net als haar moeder destijds, in een kruiwagen naar huis moeten brengen.

In april 1883 werd proces-verbaal tegen Derkje opgemaakt vanwege diefstal van een portemonnaie met geld (zie de brief van de burgemeester hierboven). De gestolen waar werd in haar huis gevonden. Ze had het slachtoffer mee naar huis genomen. "*Om te zuipen en overspel te bedrijven*" volgens burgemeester Haitsma Mulier. Voor deze diefstal werd ze later in Zutphen tot een maand celstraf veroordeeld.

In oktober 1883 volgde weer een proces-verbaal wegens diefstal. Dit leverde haar in het begin van 1884 een veroordeling tot twee maanden celstraf op.

In april 1885 deed Derkje zelf aangifte bij de Burgemeester. Een Dirk Hagenbeek was bij haar in huis binnengedrongen en had een poging gedaan haar "*met geweld te gebruiken*". Hij was uiteindelijk gevlucht, omdat op haar geschreeuw burens waren komen aanlopen. De burgemeester vermeldde in zijn brief, die het proces-verbaal van het gebeurde begeleidde:

"Dirkje Bol staat als een gemeen vrouwspersoon, die zich aan hoererie overgeeft, bij mij bekend".

Derkjes poging tot een derde huwelijk.

In 1888 wilde ze blijkbaar weer een poging doen om te gaan trouwen. Ze vroeg in ieder geval de voor een huwelijk benodigde uittreksels uit de Burgerlijke Stand van Lochem aan: een uittreksel uit het register van haar geboorte en een uittreksel uit het register van het overlijden van haar vorige echtgenoot Jan Groenouwe. Afschriften hiervan bevinden zich in het Regionaal Archief te Zutphen. Ze zijn gedateerd op 19 januari

Burgerlijke Stand.
Gemeente Lochem.
Provincie Gelderland.
Afdeeling Zutphen.

Mit het Register van Geboorten is ge-
extraheerd, dat Derkje, dochter
van Derk Bol, en van Petronella
Wolff, op den achttienden oktober des
jaars achttienhonderd vierenveertig
te Lochem is geboren.

Lochem, 19 Januari 1888. —
Afdelingshoofd van den Burger-
lijken Stand van Lochem:

W. A. M.

Regel f. 0.75
Looze o. 25.
f. 1.00

1888. Dit keer met Gerrit Jan van der Wou(d)t. Ze kenden elkaar waarschijnlijk al heel lang. Derkje is opgegroeid in de Blauwe Torenstraat en Gerrit Jan in de Achterstraat en deze straten grenzen aan elkaar. Mogelijk kenden ze elkaar uit hun kinder-tijd. Derkje was echter wel zes jaar ouder. Maar ze zullen elkaar later zeker vaak in een Lochemse kroeg zijn tegengekomen.

Gerrit Jan is één van de personen, die regelmatig in de Registers van processen-verbaal wegens dronkenschap en de Registers van verzonden processen-verbaal door de burgemeester van Lochem vermeld staan, met de aantekening van agressief gedrag wanneer hij dronken was.

Zou het een toevalligheid zijn, dat in februari 1888 in het Register van verzonden processen-verbaal op één en dezelfde bladzijde de twee volgende processen-verbaal te lezen zijn?

“In de nacht van 15 op 16 feb. 1888 omstreeks half elf bevonden wij J.A. Meijerink, A.J. Hillebrants en A.J. Lubberdink, ons op den zogenaamde kanonswal te Lochem, alwaar wij zagen Gerrit Jan van der Wout, 28 jaren, scharenslijper, wonende te Lochem, in een verregaande staat van dronkenschap vloeken en razen op gemelde wal en openbare weg, en wel zoo, dat de rust der ingezetenen er door werd verstoord.

En hebben wij hem daarna in verzekerde bewaring gebragt, om de rust der ingezetenen niet verder te verstooren, en de Heer Burgemeester er kennis van gegeven.”

En direct daaronder:

“In de nacht van 15 op 16 februari 1888 omstreeks half twaalf bevonden wij J.A. Meijerink, A.J. Hillebrants en A.J. Lubberdink, ons op onze ronde in de Bierstraat te Lochem, waar wij geschreeuw en gekerm hoorden; daar op aangaande kwamen wij op de kanonswal en zagen daar Derkje Bol, weduwe van Jan Groenouwe, 43 jaren, wonende te Lochem, in een verregaande staat van dronkenschap liggen vloeken, razen en schelden op gemelden wal en openbare weg, zodat de rust der ingezetenen er door verstoord werd. En hebben wij haar aangezegd om niet meer zo een leven te maken en dat zij op zou staan, waarop zij ons herhaaldelijk ten antwoord gaf, dat verdom ik, laat mij maar liggen. Waarop wij haar in verzekerde bewaring hebben gebragt en de Heer Burgemeester er kennis van gegeven hebben.”

Tot een werkelijk huwelijk is het niet gekomen. Maar of haar dood in 1888 de oorzaak was, dat het niet tot een huwelijk was gekomen? In het proces-verbaal van juni 1888 van de veldwachters Soomers en Henteler staat weliswaar te lezen, dat Derkje in ondertrouw was met Gerrit Jan van der Wou(d)t, maar uit een ander proces-verbaal blijkt, dat het stel al enige tijd in onmin met elkaar leefde en dat Gerrit Jan haar had weggejaagd.

Derkjes tragische overlijden.

Op 18 mei 1888 vonden de beide schippers Gerard en Christoffel Wolfs uit Eibergen 's morgens om 9 uur een lijk in de Berkel in het buurtschap Nettelhorst. Het bleek het lichaam van Derkje Bol te zijn. Wat de oorzaak van haar verdrinking is geweest, is niet duidelijk.

Burgemeester Haitsma Mulier meldde in een brief aan de Officier van Justitie te Zutphen op 20 juni 1888: *“Derkjen Bol, wed. van Jan Groenouwe, een notoire dronkaard, is op 18 mei 1888 door haar aanstaande bruidegom Jan van der Wou(d)t verdronken te Nettelhorst bij Laren.”*

Gerrit Jan van der Wou(d)t werd dan ook gearresteerd en te Zutphen gevangen gezet. Maar uiteindelijk moest men hem weer vrij laten bij gebrek aan bewijs. Reden om hem in eerste instantie gevangen te zetten, was zijn ‘bekentenis’ onder getuigen in een herberg haar verdronken te hebben. Eén der getuigen bleek hem echter de woorden in de mond te hebben gelegd. Waarschijnlijk was Gerrit Jan te dronken om te beseffen, waarin hij toegestemd had. Later zei hij dan ook, dat hij geen bekentenis had gedaan.

Derkje blijkt al op 19 mei, een dag na haar verdrinking, begraven te zijn op de Lochemse begraafplaats. Haar graf is daar echter niet terug te vinden.

Wie was Gerrit Jan van der Wou(d)t?

Hij was de oudste van de drie kinderen van Jan van der Wou(d)t en Gerritje Willemsen. Vader Jan was, scharenslijper van beroep. Zoon Gerrit Jan was op 1 januari 1850 in Eibergen geboren. Het gezin woonde in de Achterstraat. Uit het Bevolkingsregister blijkt, dat vader Jan op een onbekend moment (het jaar staat niet vermeld) uit Lochem naar Groenlo was verhuisd. Zijn vrouw en de drie kinderen verhuisden blijkbaar niet met hem mee, want in 1864 vertrokken zij vanuit Lochem naar Deventer.

Daar kwam Jan van der Wou(d)t weer bij hen wonen. Vader Jan is in 1877 op 55-jarige leeftijd in Aalten overleden. Gerritje kwam in 1882 vanuit Deventer met haar beide zoons naar Lochem terug. De beide jongens, Gerrit Jan en Johannes, zijn net als hun vader scharenslijper geworden. Johannes was destijds een bekende figuur in Lochem. Hij stond er bekend onder de naam ‘Hans de scharenslijper’. Met zijn kruiwagen met daarop zijn slijpgereedschap is hij meerdere keren op de foto gezet. Hans is in 1935 in Lochem overleden.

Van Gerrit Jan, die ook in Lochem woonde en er dus ook gewerkt moet hebben, is echter geen enkele foto terug te vinden.

Hoewel ook van Hans bekend is, dat hij zijn verdiensten verdronk, is hij niet zoals Gerrit Jan meerdere keren veroordeeld tot een gedwongen verblijf in ‘De Krententuin’ in Hoorn. Dit was van oorsprong een strafgevangenis, die van 1886 tot 1932 echter ook dienst deed als Rijkswerkinrichting voor heropvoeding. Eén van de werkzaamheden die er verricht werden, was

het sorteren van krenten. Vandaar dat de inrichting in de volksmond tot op de dag van vandaag 'De Krententuin' wordt genoemd.

Het verblijf daar bracht echter geen verbetering in het drankprobleem van Gerrit Jan. In het Bevolkingsregister staat achter zijn naam vijf keer het vertrek naar Hoorn vermeld. De eerste twee keer waren voor de tijd van een half jaar, daarna nog drie perioden voor de tijd van een heel jaar. Gerrit Jan was blijkbaar onverbeterlijk in zijn drankzucht. In het Register van processen-verbaal is een half jaar na Derkjes overlijden het volgende verbaal te lezen. Het is niet het laatste met Gerrit Jans naam.

"In den nacht van 5 op 6 Dec. 1888 ruim 11 ½ uur; bevonden wij, A.J. Lubberdink en A. Harkink, beide buitengewoon veldwachter en politiedienaar te Lochem, ons op surveillance in de Blauwetorenstraat te Lochem, alwaar wij zagen Gerrit Jan van der Wou(d)t, oud 39 jaar, scharenslijper, wonende te Lochem, in een verregaande staat van dronkenschap slingerende door die openbare straat en Walderstraat gaan te Lochem."

REGIONAAL
ARCHIEFZUTPHEN

Geheel bevolkingsregister Laren (1850-1939) online

Het gehele bevolkingsregister van Laren uit de periode 1850-1939 is gedigitaliseerd en is nu te bekijken op de website van het Regionaal Archief Zutphen, www.regionaalarchiefzutphen.nl. De 86 boeken bevatten de namen van alle inwoners van de gemeente tussen 1850 en 1939. Voor genealogen is dit een belangrijke bron om meer te weten te komen over hun voorvaders.

De gemeente Laren begon in 1850 met het systematisch registreren van haar inwoners. Het bevolkingsregister volgt iemand door de tijd van adres naar adres binnen de gemeente. Als iemand ging verhuizen naar een andere gemeente, werd de nieuwe woonplaats genoteerd inclusief de datum van vertrek. In het register zijn per gezin de volgende gegevens geregistreerd: namen, het woonadres, beroep, religie en plaats van herkomst en vertrek.

Het bevolkingsregister van Laren bestaat uit 80 boe-

ken. Dit zijn geen dikke boeken, zoals in Zutphen, maar vooral veel dunne. Ieder buurtschap (wijk) had een eigen register. De buurtschappen worden meestal weergegeven in de volgorde: Laren dorp, Oolde, Groot Dochteren, Klein Dochteren, Exel, Ampsen, Nettelhorst, Langen, Zwiép, Boschheurne en Barchem. In 1842 kwam ook Verwolde bij de gemeente. De uitgestrekte gemeente omsloot vrijwel de stad Lochem.

Voorbeeld: Ampsen

Een buurtschap had maar een paar adressen. Ampsen telde bijvoorbeeld in het midden van de negentiende eeuw 19 huizen. Te midden van die huizen lag kasteel Ampsen. In 1850 - als het register begint - wordt het kasteel ("huisnummer 7") bewoond door de hoogbejaarde Anne Willem Carel baron van Nagell en zijn vrouw Anna Catharina Elisabeth du Tour. Van Nagell was ambassadeur in Engeland en later minister van Buitenlandse Zaken.

Behalve de familie bevolken ook dienstboden het huis. Zo is er de koetsenier en zijn bediende ("de palfenier"), een kamenier, werkmeiden, keukenmeiden en een melkmeid. Waar ze vandaan komen, hoe oud ze zijn en welke godsdienst ze belijden, is allemaal terug te vinden op één pagina. Een compleet huishouden van 18 personen komt tot leven.

Het adres "huisnummer 7" wordt na het overlijden van Van Nagell overgenomen door zijn tweede zoon Jacques. Ook de samenstelling van dat gezin is op bladzijde 7 van het register te volgen.

Gezocht: vrijwilligers

Vooralsnog is het alleen mogelijk door de registers te bladeren. Zoeken op naam in de registers kan nog niet. Daarvoor moeten eerst de namen die op de bladzijden staan in een database worden ingetikt. Dit is geen moeilijke klus, maar vergt wel veel tijd en doorzettingsvermogen.

Het RAZ is opzoek naar vrijwilligers die de namen in willen tikken. Belangstellenden kunnen zich melden bij de projectleider, Etienne van den Hombergh (e.vandenhombergh@zutphen.nl of tel. 0575-512157).

The image shows a page from a Dutch population register, specifically for the location 'Ampsen'. The page is divided into two main sections: 'PERSONEN IN ELK HUIS WONENDE' (Persons living in each house) and 'INGEKOMEN' (Arrivals) and 'VERTROKKEN' (Departures). The 'PERSONEN IN ELK HUIS WONENDE' section has columns for 'Naam' (Name), 'Voornaam' (Forename), 'Berup.' (Profession), and 'Geburts-dag.' (Date of birth). The 'INGEKOMEN' section has columns for 'Datum van aankomst' (Date of arrival), 'Plaats' (Place), and 'Datum' (Date). The 'VERTROKKEN' section has columns for 'Plaats' (Place) and 'Datum' (Date). The page is filled with handwritten entries, many of which are crossed out with a diagonal line. The page number '7' is visible in the top right corner.